

הג"מ רבי אברהם ישעי' קארעליץ זצ"ל בעל חזון איש

את הגאון 'חזון איש' הכרתי מווילנא, לא בשם 'חזון איש', רק בשם אחי ר' מאיר, (ר' מאיר'ס ברודער), כי אחיו ר' מאיר (חתן החשק שלמה מווילנא) הי' דיין בוילנא, והכל ידעו שיש לו אח שיושב על התורה ועל העבודה. פעם לפני ראש השנה חפש החזו"א בעל תוקע למנין שלו, והיות שהייתי בעל תוקע טוב מאז היותי בן תשע שנים, (משנה שנעשיתי בה בר מצוה תקעתי ס"ג שנים), וכאשר אמר לי חברי יצחק מינסקער שהחזו"א מחפש בעל תוקע, הסכמתי להראות מה שיש בכוחי, (יען שהייתי בן יחיד, וביטול היש לא הי' לי), והביאו אותי לפניו בדירתו שהי' חורבה באמת, (הי' חדר אחד גדול במרתף הבנין, ושם הי' חדר שישן ובית התבשיל ועוד, ולא ראיתי חורבה כזו מימי), ותקעתי אז לפניו שלשים קולות ומצאו חן בעיניו, (כי הייתי גבור ויכולתי לתקוע תקיעות ארוכות), ואמר לי החזו"א שזה פעם ראשונה ששומע ל' קולות שאין צריכים לחזור ולתקוע אחריהם.

והיות שכבר הציעו לי (בעבור תמורת כסף) לתקוע בביהכנ"ס הגדול, וגם אצל ר' ברוך בער (שלא שלמו לי), על כן אמרתי אל החזו"א שאני יכול לבוא לתקוע לפניו מאוחר ביום, בשעה 4 אחצ"ה בערך, לפי שאני צריך לתקוע לר' ברוך בער שהתפלל על העלי' (שם תקעתי רק התקיעות

שלפני מוסף), ובבית הכנסת שהי' למטה (שם תקעתי כל התקיעות). ואמר לי החזון איש: אוי, אתם תוקעים לר' ברוך בער? אינני מסכים שתקעו עבורי, לפי שבשעת התקיעות של ר' ברוך בער וועט איר זיך איילין לבוא אצלי לתקוע, וזה אינני מסכים שתמהר עבורי, און פאר'ן רבין מוזט איר בלאזן! ואכן לא תקעתי אצלו. זה הי' הפעם היחידי שדברתי עם החזון איש, ואחר שנים שהייתי באמעריקא נודעתי שר' מאיר'ס ברודער שמו 'חזון איש'.

מפי הרב רפאל זלמן הכהן לעווין ע"ה

הג"מ רבי ברוך בער לייבאוויטש זצ"ל

בישיבת הג"ר ברוך בער כשרצה תלמיד אחד לשאול איזה דבר מהראש
ישיבה הג"ר ברוך בער, הי' מסתובב אצל הגרב"ב, עד שהרגיש
בו רב"ב, וכאשר שאל לו רב"ב מטרת ביאתו, אז שאל התלמיד את
שאלתו, אבל לא הי' לשום בחור העזה להתחיל לדבר עמו. הדרך ארץ
שהי' לנו לרב"ב הי' אין לשער, הי' מורא עלינו לגשת אליו לדבר
עמו אפילו בד"ת, אמנם כשראה רב"ב שבחור נכנס לביתו תיכף שאל
אותו את מטרת ביאתו, אבל להתחיל לדבר עמו זאת לא הי'. משך כל
הזמן (שלוש וחצי שנים) שלמדתי אצל רב"ב דיברתי עמו אולי כחמשה
עמים, ואך ורק בד"ת. וכשהי' אצלינו באלבאני עשרה ימים, ישבתי

עמו כל העת ושוחחנו, ולא נכנסתי לעבודה כלל, וסיפר לי אז כמה וכמה ענינים.

על פי רוב היינו נכנסים אליו בליל שב"ק אחר הסעודה, לדבר עמו בד"ת, ועמדנו שם כעני בפתח, עד שניגש אלינו והתחיל לדבר, וכמעט בכל לילי שב"ק חזר על דברי הגר"ח מבריסק, והקדמת דבוריו הי' 'געלויבט איז דער בורא עולם, היצטערט פארשטיי איך וואס דער רבי האט געמיינט' (כה אמר בעת שהי' עומד ומתחמם לאור התנור), והתחיל לחזור על דברי מורו הגר"ח מבריסק, ואכן הי' רב"ב בעל הסבר גדול, כן הי' בכל שבת ושבתו, ומעולם לא דרש בפרשת השבוע.

מפי הרב רפאל זלמן הכהן לעווין ע"ה

פעם בעת שחזר לנו הג"ר ברוך בער דברי תורה מרבו הגר"ח מבריסק זצ"ל, הי' שם בחור א' משה מקאברין (שעלה אח"כ לא"י) והתחיל לפלפל על דבריו, קצף עליו ר' ברוך בער ואמר: איר'ט פארגעסן אז דאס איז דעם רבינ'ס תורה, אויפן רבינ'ס תורה דינגט מען זיך ניט, אויפן רבינ'ס תורה דארף מען ברעכין די קאפ צו פארשטיין וואס ער זאגט, ניט מ'דינגט זיך!

אמר לי אבא מארי (המלאך) ז"ל על הגה"צ ר' ברוך בער זצ"ל: קוקנדיג
אויף זיין פנים קען מען זעהן, אז מיום עמדו על דעתו האט ער
קיינמאל ניט מסיח דעת געווען פון תורה, און פון מציאות ה'.
מפי הרב רפאל זלמן הכהן לעווין ע"ה

הגה"צ ר' ברוך בער הגיע לכאן באמעריקא בשנת תרפ"ח לטובת
ישיבתו, והתאכסן במלון 'בראדווע סענטער' ב'8' סט., (הי' כאן עם
חתנו הגאון ר' רפאל ראובן גראזאווסקי זצ"ל שנה וחצי), וכמעט בכל יום נסעתי
אליו לשוחח עמו, ואני הייתי שם בחדר בעת שבאו אליו הג"ר שלמה
פאלאטשעק (העילוי ממייטשעט) והר' דוב רעוועל (מייסד ונשיא 'הישיבה
קאלידזש' על שם ר' יצחק אלחנן), להזמין את ר' ברוך בער שיגיד דברי תורה
או דברי חיזוק בישיבה-קאלידזש, ושאל לו ר' ברוך בער וכי יש שם בני
תורה למי לדרוש בפניהם, ודר. רעוועל - שהי' דרכו להגזים - התחיל
לדבר בלשון מדברת גדולות, שכן יש אצלינו ראביי לעווין (התכוין עלי)
וכו', ור' ברוך בער לא ידע ששמי 'לעווין', על כן שאל אותו: איר
מיינט דעם איליע'ר? (כך קרא אותי בישיבה, שאני מעיר איליע), ענה: כן, כן,
עליו הנני מתכוין. אמר לו ר' ברוך בער: איר'ט געמאכט א חורבן פון
איהם, כשהי' אצלינו בישיבה הי' גאנץ א וואזשנער בעל הבנה; ס'איז
געווארן פון איהם א חורבן, ניט דער קאפ, ניט גארניט, ער פארשטייט

גארניט, מ'דארף קריעה רייסן וואס איר האט געמאכט פון איהם אין פינף יאר צייט! (הג"ר ברוך בער הכיר עלי שלא לקחתי ספר בידי זה שלש שנים). ולבסוף לא הלך להגיד שיעור אצלם.

מפי הנ"י

שמעתי מאבי ז"ל, דבעת שהג"מ ר' ברוך בער הי' בארצות הברית. הלך לבקר את הגה"צ המלאך זצ"ל, ושאלוהו היות שכיבדוהו להגיד שיעור בשיבה-קאלידזש, 'און דאס מיינט געלט', (היינו שער'ז יד' לו כסף לשיבתו), אם ילך שמה. אמר לו המלאך: איר'ט האט אן אייגענעם דעת תורה צו וויסן, איך דארף אייך ניט זאגן! ולבסוף לא הלך.

מפי הר"ר מענדל גערסנער שיח

בשנת תרפ"ט התחתנתי למז"ט עם בת חותני הרב ר' אברהם יעקב הורוויץ ז"ל, רב דביהמ"ד הגדול באלבאני, וכשהי' הג"ר ברוך בער באמעריקא עם חתנו הג"ר רפאל ראובן גראזאווסקי זצ"ל, היו גם באלבאני, והתאכסנו בחדר א' אצל חותני (שהי' לו בית גדול), מר"ח אב עד ערב ט' באב, ואז ישבתי עם רב"ב כל היום, והתמסרתי כולי בעבורו, ולא הלכתי למסחר כלל, (כי בדרך כלל לא הלך הג"ר ברוך בער בימות החול לקבץ מעות, רק חתנו הג"ר ראובן עשה זאת, לבד בכמה מקומות שהלכו יחד לקבץ מעות, בבאלטימאר, לאס אנדזעלעס, טשיקאגא, אך בשבת קודש דרש הג"ר ברוך בער, כל דרשה ארכה בערך שעה או שעה וחצי), והיו אז אצלינו שתי שבתות. כל השבוע אכלו מצה והערינג ושתו טיי, ובשב"ק כשרצו לאכול בשר הי' בא השו"ב לבית חותני הרב, ושחט את העוף לעיני הג"ר ברוך בער, ואז אכלו מן העוף.

מפי הרב רפאל זלמן הכהן לעווין ע"ה

אחר חתונתי סידר לי אבא מארי (המלאך) ז"ל סדר הלימוד, וביניהם פקד עלי ללמוד בכל יום בספר 'נתיבות עולם' להמהר"ל מפראג ז"ל, (בזמן שאבא מארי הי' בחיים, הייתי צריך לכתוב לו בכל שבוע ווי איך האלט אין לערנין), וכן עשיתי, עד שבאתי לפרק כ"ד-כ"ה נתיב התורה, שם נתקשיתי באיזה ענין והפסקתי. ובאותו זמן הי' רב"ב באלבאני, והתאכסן אצל חותני שהיה גר למטה ממני בבית אחד, והיות שלא הבנתי את דברי המהר"ל כאמור, לקחתי את הספר נתיבת עולם למטה, וניגשתי לרב"ב ושאלתי לו פי' הדברים, והיות שהי' לו קוצר-ראי', על כן הניח את הספר נגד עיניו ממש, והתעמק בו כשעה שלימה. ואח"כ סגר אותו

ונשקו, ואמר: דאס האט משה רבינו גילערנט די 40 טעג וואס ער איז געווען אויפן בארג סיני - והמשיך אלי לאמר - נו איליע'ר, ווי קומט צו דיר אט דעם הייליגן ספר? אמרתי לו שכן פקד עלי אבא מארי ללמוד בספר זה. אמר לי ר' ברוך בער: איר וויסט גארניט וואס א גוטן פריינד א טאטן איר האט! ולא הגיד לי את הפירוש בדברי המהר"ל, ולחזור לשאול אותו הייתי מתיירא.

מפי הנ"ף

בהיות הג"ר ברוך בער אצלינו באלבאני אמר לי כמה פעמים: איך בין שוין דא באלד א יאר, די קאפ ווערט פארשטאפט דא, ווייל אויף דעם טייל פון כדור הארץ איז נאך ניט געווען א יוד זאל עפענען דעם מקור התורה, ובאיירופא היו גדולים שקדשו את האויר, און דא איז עס ניטא, און איך פיל דאס!

מפי הנ"ף

פעם בא אבא מארי לבקר אותי פתאום באלבאני, שרצה לראות אם אין לי ראדיא, (טעלעוויזיע עדיין לא הי' אז), וכאשר ראה שהנני נוטל את ידי בכוס שתי' הוכיח אותי על כך, (אף כי אמנם נתן לי אבא מארי כלי נטילה עם שני אזנים אבל לא השתמשתי בזה), ואמרתי לאבא מארי הן רב"ב התאכסן אצלינו לעשרה ימים, וגם הוא נטל את ידיו עם כוס שתי', קצף עלי אבא מארי ואמר לי: שוטה! למה תדמה עצמך אליו, ר' ברוך בער וועט זיך וואשן מיט א 'פינגער הוט' וועט עס זיין כהלכה, און דו וועסט זיך וואשן מיט 15 טעפלעך ועם כל זה יהי' מלא ספיקות אם היא כהלכה.

מפי הנ"ף

סיפר לי דודי הר"ר רפאל זלמן שיין שיחי', דבעת שהי' ר' ברוך בער באמעריקא התאכסן באיזה מקום עם ר' אהרן (אבי ר' משה) טענדלער ע"ה, ובליל שב"ק כשאכלו יחד אמר לו ר' אהרן שלא יטעום מן הדגים, כי הדגים נראים חמוצים, ור' ברוך בער לא רצה לבייש את בעל האכסניא ואכל מהם. אחר ברהמ"ז הלכו לביהמ"ד, ושמה נתאסף הקהל אחר סעודותיהם, ועשו אפיעל לכבודו של רב"ב, (כן הי' המנהג בימים ההם). והשמש עלה על הבימה ואמר לכל הנאספים, שיש לנו אורח גדול 'הרב לעבאוויטש', וסיפר מגדולת 'הרב לעבאוויטש' ומישיבתו באיירופא, והאריך בשבח 'הרב לעבאוויטש', אח"כ עלה רב"ב על הבימה ונשא מדברותיו, וחזרו להאכסניא, ושם התחיל להקיא את כל המאכלים. אז

אמר לו ר' אהרן הנ"ל: רבי, הלא אמרתי לכם שלא תאכלו מן הדגים. אמר לו רב"ב: עה, לא הדגים לא הדגים אלא מהז שאלו ר' אהרן. השיב ר' ברוך בער: דער לעבאוויטש, דער הרב לעבאוויטש האט מיך קראנק געמאכט! היינו מה שהאריך השמש בשבחו כנ"ל.

מפי הר"ר מענדל גערסנער שחי

הג"ר ברוך בער לא ידע אף צורתא דזוזא ולא ידע חילוק בין דאלער א לחמשה דאלער, בעניני דעלמא הי' ממש כמו תם. בזמן שהגיע לר' ברוך בער כסף מאמעריקא נתלוייתי עמו לגבות את הכסף מבי הדואר, כי הי' צריכים לדבר בשפת פולנית, ורב"ב לא שלט בשפה זו, ואני דיברתי היטב בשפת פולין, ובלכתינו בדרך הזה היינו צריכים לעבור 'קאר שול' וגם טיפלא גדולה, ובעת שעבר דרך ה'קאר שול' עבר לצד השני של הרחוב, אמנם כשהגיע להטיפלא לא עבר בצד השני של הרחוב.

מפי הרב רפאל זלמן דבין לעזין ע"ה

הג"מ רבי חיים עוזר גראדזינסקי מוויילנא זצ"ל

הג"ר חיים עוזר מוויילנא זצ"ל, אם כי לא הי' רק דיין בוויילנא, הי' הוא קברניטה של היהדות החרדית בימים ההם. הי' לו מוח גדול, תפיסתו המהירה הי' הפלא ופלא. הרבה פעמים הייתי אצלו וראיתי איך שכתב תשובות בעת שדיבר עם רבנים בשאר ענינים, וכשכתב לו אבא מארי (המלאך) ז"ל מכתב, הי' כותב לו תואר: להרב הגאון שר צבא חכמי ישראל!

פעם הי' בעירנו איליע שאלת עיגון, הי' זה בעת מלחמת עולם הראשונה, בשנות תרע"ד-ה, שהגרמנים כבשו כפר אחד הסמוך לאיליע, והיו שמה בערך שתי שבועות, והי' שם מלחמה גדולה, וכל אנשי הכפר ברחו משם בעוד מועד. אמנם הי' שם יהודי תמים אחד, שאמר בתומו, אין 'מייך' הויז פארוואס וועלן זיי שיסן? ולא ברח משם, ולבסוף שרפו הארטיליריע מלמעלה את כל הכפר במשך שני ימים, ובערך עשרים אלף גרמנים מתו שמה, ולא נשאר שריד מכל הכפר ההוא, גם היהודי התמים

הנ"ל נשאר שם תחת החורבות ה", ונתעוררה שאלת עיגון, ושלחו את השאלה להג"ר חיים עוזר מווילנא, ועברו ימים ושנים ולא נשמעה ממנו תשובה. והנה לפני שנסעתי לוויילנא אודות תעודות מסע לאמעריקא, ביקש אותי הרב דק"ק איליע שאכנס להג"ר חיים עוזר ולבקש ממנו תשובה, כי האשה ממתנת לתשובה כבר זה זמן כביר.

ביום ר"ח אחד הגעתי למעון הקיץ של הג"ר חיים עוזר, וזה הי' פעם הראשונה שראיתיו. והנה אצל הג"ר חיים עוזר הי' שני פתחים, בפתח אחד נכנסו על פי פקודתו בחורי הישיבה תיכף ומיד, כדי שלא יצטרכו להמתין זמן רב, והבעלי בתים נכנסו בפתח השני, ושם הי' שורה ארוכה עם אנשים שהמתינו ליכנס אליו, והשמש הי' מסדר שם. כשראה אותי המשמש, הכיר בי שהנני מהישיבה ונתן לי ליכנס, ונכנסתי תיכף. שם בחדר פנימה דיבר ר' חיים עוזר עם אברך אחד, והגעתי באמצע השיחה, והנני שומע איך ששאל הג"ר חיים עוזר את האברך ההוא: מדוע לא נסעתם, וכי לא קבלתם הכסף, הלא שלחתי לכם 200 מארק? ענה האברך: הן, קבלתי את הכסף! שוב שאלו: ואם כן מדוע לא נסעתם? ענה האברך: הלא ידעתם מה שדברנו בפעם האחרון, שהנני רוצה הורמנא בכתב! ענהו הגר"ע: שמע נא, היהודים מאותה העיירה באו לפני ובקשו ממני שאשלח להם רב, והצעתי לפניהם שיקבלו אתכם לרב, לפי שהנכם יכולים לשמש כרב בכל תפוצות ישראל, זה אמרתי בעל פה, ובכתב אינני נותן, לפי שלהורמנא בכתב הנני צריך לנסות מקודם, ואינני רוצה לבחון! (האברך הנ"ל הי' מתלמידי הג"ר משה מרדכי זצ"ל מסאלאבאדקע, והכירו הגר"ע היטב). אמר לו האברך: פארהערן טאקע ניט, אבער הערן? ענה הגר"ע: הערן בין איך אלעמאל גרייט! והתחיל האברך לחזור על לשון הרמב"ם, והראה לו הגר"ע בחדרו היכן מונחים ספרי הרמב"ם בהארגז, ויאמר לו: נייתי ספר הרמב"ם ונחזה, ותראה לי איפה כתובים דברים הללו ברמב"ם, וחפש ולא מצא. אח"כ אמר לו הגר"ע: אל תחשוד אותי שהנני יודע רמב"ם, אינני יודע רמב"ם, אך זאת אני יודע שהגמרא אומרת בדיוק להיפוך, והרמב"ם לא יאמר היפך דברי הגמרא!

אחר כך הגיע תורי לדבר עם הגר"ע, ואמר לי הגר"ע: שלו' עליכם, בחור, מאין אתם? עניתיו מאיליע. תיכף שאל: וואס מאכט אייער פאטער? אני יודע למה באתם, באתם בשביל שאלת העיגון! ותוך כדי דיבור אמר: הנכם 'חסיד' ובודאי הנכם מאמינים במופתים, אמנם איר'ט

זאל ניט טראכטן אויף מיר אז מ'פראוועט מופתים, דערפאר זאג איך אייך, איך קען איליע זייער גוט, ס'איז א' על א' נ-עיייה קטנה, און איר זעהט אויס א יונגערמאן א בן תורה, ע"כ הבנתי תיכף שהנכם בנו של ר' חיים אברהם בער, אגב - המשיך לי לאמר - איר זעט אויס פונקט ווי דער טאטע, אייער שטימע איז ווי דער טאטע, ואלמלא הייתי רק שומע את קולך ברחוב, הייתי גם כן מכיר שזהו קולו של ר' אברהם בער; והוסיף: עס האט קורץ פאסירט, מלפני שני שבועות, שדיברתי עם ר' ברוך בער אודותך, ואמר לי רב"ב שעזבתם את הישיבה און מ'זעהט אייך ניט אין די ישיבה מעהר, (עד יו"ט שבועות למדתי בישיבה ואח"כ חזרתי לביתי), און אז מ'איז ניט אין די ישיבה קומט מען ניט רעדן אין לערנין, און קיין געלט דארפסטו דאך אויך ניט, ווייל די פארסט דאך קיין אמעריקא, נו, צו וואס זענט איר געקומען? אוודאי נאר צוליב די שאלת עגונה! וסיים, שכבר כותב תשובה על זה, ותהי' מוכנת תוך שני שבועות.

אגב, פעם נכנסתי לבקר את הרב לויטון (מזקני חסידי ליובאוויטש) באמעריקא, אשר עוד הכיר את אבא מארי מנערוותו, וכאשר ראה אותי אמר: דו זעסט אויס פונקט ווי דער טאטע, ויען שלא הי' לי זקן הראה לי על פאת זקני ואמר: און דא זעסטו אויס ווי דער מאמע...

מפי הרב רפאל זלמן הכהן לעווין ע"ה

הג"מ רבי חיים סאלאווייטשיק זצ"ל

אב"ד דק"ק בריסק יצ"ו

באותן הימים שהי' הג"ר ברוך בער לייבאוויטש זצ"ל אצלינו באלבאני, וישבתי עמו בקאר שלי, הי' פעם יום חם, ונסעתי עמו אל הפארק, שם ישבנו תחת אילן ודיברנו, וסיפר לי אז הגרב"ב כמה ענינים. ביניהם סיפר לי האיך נתקבל הוא במקום חותנו [הרב אברהם יצחק צימערמאן ז"ל] לרב בקרעמענטשוג, דבעת שנפטר חותנו ז"ל באו אליו ראשי ק"ק קרעמענטשוג לבקשו שימלא מקום חותנו ז"ל שנפטר, הלך לשאול בזה את מורו ורבו הגר"ח מבריסק זצ"ל, ואמר לו הגר"ח שאם הם מקבלים עליהם גם את עול הוצאות הישיבה, אז יוכל לקבל עליו את עול הרבנות. וכשנפטר מרבו אמר לו רבו (בידעו מתכונת הנפש של רב"ב שלא ירצה לפסוק שאלות בני העיר): בקרעמענטשוג יש מי שיפסוק שאלות, אינך צריך להורות, אולם בשתי שאלות תבטיח לי שתפסוק בעצמך, ולא תשלח לאחר, והם בהלכות פסח ובהלכות אישות והבטיח. ונסע

לקרעמענטשוג, והי' ממש כאלו ראה מורי דבר זה מרחוק, כי נתנו לו שם דירה הגונה בבית מגורים, וממש סמוך לפתח ביתו הי' דר הגר' מנשה יוסף גינצבורג זצ"ל הרב מסמארגאן וכנו בכורו של הרב מאליין ומח"ס גבעות עולם, ושכרם לשם גם הוא מומן המלחמה הראשונה, ע"כ שלח אליו כל שאלות העיר.

יהנה היות שהגעתי שמה סמוך לפורים, וזה זמן כבר שלא להדתי הלכות פסח, התחלתי לעסוק בהלכות פסח, ואף שהי' לי לרבים כוונת בק"ק קאוונא שלמדו ד' חלקי שו"ע והוא בחן אותם, ונתן להם סמיכה... והנה נכנס אלי סנדלר עני אחד, ושאלתו בפיו לאמר, שבכנ אשתו הרה ללדת, והרופאים קבעו שהיא מסוכנת, אם מותר להוציא הוולד. והנה שאלה זו הנו הוא כבר בהלכות אישות, ועפ"י פקודת מורי ורבי אסור לי לשלח שאלה זו לאיש אחר, 'און די שאלה איז שוין גארניט א פשוטע, על כן ישבתי ועסקתי בהלכה זו, והעליתי להתיר. ושלחתי בירורים אלו לכרד' הגר"ח, 'און דער בורא עולם האט געהאלפן' שהסכים מו"ר עמדי על כל הראיות ולא הוסיף דבר, רק כתב בצדו, שאקרא מכתב זה לאשת הסנדלר למען תדע חומר הדבר, ולומר לה שעל פי דין הדבר מותר.

בן עשיתי, הלכתי לחפש את הסנדלר, ומצאתים במרתף בית אחד, שם גרו ברוב עניות, ונכנסתי אצלם וקראתי לפניהם את המכתב כולו בחומר הדבר, ואמרתי להם שעל פי דין הדבר מותר. והנה היא היתה בת ישראל צנועה וכשרה, ואמרה: יעבור עלי מה (ולא תעשה כן) ס'איז קיין סכנה ניטא! חזרתי לביתי אולם לא יכולתי לישן כל הלילה ההוא, כי בהאי פחדא הוי יתיבנא, מי יודע מה יהי' מזה.

בעבור זמן מה חזר אלי הסנדלר הנ"ל, ובשורה בפיו לאמר שנולד לו בן זכר למזל טוב, וכיבד אותי בסנדקאות. עכשיו הבנתי למה צוה מו"ר שאקרא המכתב לפניה, (כדי שתקבל על עצמה הדבר כמסירת נפש), וסיים לי רב"ב: איליע'ר (כך קרא אותי על שם עירי איליע), איר קענט דאך מיר שוין פאר יארן, איר'ט מיר ניט געזעהן שיכור, קיינמאל ניט, אפי' פורים אויך ניט, ביי דעם ברית האב איך זיך אנגעשיכור'ט.

מפי הרב רפאל זלמן הכהן לעווין ע"ה

בשנת תרע"ה, בעת המלחמה הראשונה, גירשו את היהודים מפלך קאוונא, ובתוכם מעיר סאלאבאדקע, ובאו עד לעיר מינסק, חצי שנה אח"כ נגרשנו גם אנחנו מעיר איליע, ובאסרו חג סוכות הגענו למינסק דרך

היער. גם הגאון ר' ברוך בער לייבאוויטש זצ"ל עבר מסאלאכאדין למינסק עם ישיבתו הרמה, והי' שם שנה אחת, ועד שנבחר למלא מקום חתם הגאון הרב מקרעמענטשעג (הגר"ח אברהם יצחק צימערמאן ז"ל, שאז תקע אהלו זמנו, גם הגר"ח זצ"ל מבריסק ברח למינסק.

זהנה בבוקר אחד בשעה שמונה בערך, כשבאתי מביהמ"ד דשם אחד תפילת שחרית, עמד אדם אחד בפינת הרחוב ומכר 'פלעק' של קרן קיימת של הציונים, ולידו הי' מונחת קופסא. זרקתי שמה ב' או ג קאפיקעס, ונתן לי בלעכל [פין'] של קרן קיימת, ובמשך שיחתי שם עם המוכר תליתיו על בגדי, וככה נכנסתי לבית הורי, כי שכחתי לקחתו מבגדי. אבא מארי עמד אז בתפלה, וכיון שהרגיש בי אבא מארי הפסיק (מה שלא עשה כן מעולם), וצוה עלי להסיר זאת מעל בגדי תיכף ומיד, והיות שלא ראיתי בזה שום דבר איסור, טעניתי לפניו בדבר, ואמרתי לו שיכולים לשאול לרב זה ולרב זה, כה מניתי כמה רבנים שיכולים לשאול אם מותר הדבר אם לא, ולא קבל אבא מארי, רק צוה להסירו ומצותו שמרתי.

אח"כ כשהלכנו ברחוב ופגענו בהגר"ח מבריסק (זה הי' הפעם הראשונה שראיתיו), נתן לו אבא מארי שלו', ואמר לו: אט דאס איז מיין זוהן און ער האט א שאלה ביי אייך צו פרעגן. וישאל לו הגר"ח: פארוואס זאגט איר אים ניט? אמר לו אבא מארי: ווייל פון מיר איז ער ניט מקבל. אמר לו הגר"ח: ער האט ביי וועמען צו פרעגן, ופנה אלי ואמר: פרעגט און פרעגט נאכאמאל, אמר לו אבא מארי: ס'איז ניטא [וועמען צו פרעגן], ס'איז א שאלה וואס ס'איז נוגע אין אמונה! כשמוע הגר"ח זאת אמר בהתרגשות: אמונה? ועמד על מעמדו והרכין אזנו אלי, ואמר: נו זאגט'ס וואס איר ווילט פרעגן, אמרתי לו בשפה רפה כל הענין הג'ל, ויאמר לי הגר"ח: אויב איר האט אן איבעריגער זעקסער (מטבע שהוא בערך שלשה קאפיקעס) צו געבן, אט די עבודה זרה (הטיפלא הגדולה שעמדה שם מנגד בפינת הרחוב), האט ניט די טומאה וואס די עבודה זרה (ציונות) האט! היינו שלתת כסף להציונים חמור יותר מליתן לבית טומאתם. ומצאתי סמוכין לדבריו בירושלמי (שבת ע"ט:), א"ר טרפון וכו' שאם יהיה הרודף רודף אחרי, שאני נמלט לתוך בתיהן של עבודה זרה ואיני נמלט לתוך בתיהן של מינין, שעכו"ם אינן מכירין אותו וכופרין בו, אבל המינין מכירין אותו וכופרין בו, ע"כ.

הגר"ח מבריסק זצ"ל פלעגט שטארק פארברענגן עם אבא מארי במינסק, ובדרך כלל היו משוחחים בעניני אמונה והשגחה פרטית, וואו לא הרשה הגר"ח לאף אחד לשמוע מה שהמה מדברים, סרט לתלמידו הגאון ר' ברוך בער לייבאוויטש זצ"ל, אותו הי' הגר"ח מרשה לשמוע שיחתם). פעם גילה הגר"ח מבריסק לאבא מארי הרב (המלאך) ז"ל בסוד, שכבר התחיל ללמוד בס' מורה נבוכים, והגיע עד פרק כ"ד-כ"ה והפסיק, שכן הי' לו שם דברים שלא הבין. [וכאשר אמר לאבא מארי מה שלא הבין], אמר לו אבא מארי פירוש על זה מספר דרך מצותיך להצ"צ, (בס' דרך מצותיך יש ביאור ארוך על זה הענין), וקם הגר"ח מכסאו ובהתפעלות יתירה אמר: דאס איז א גאונות! ואמר, איצטערט קען איך שוין לערנין ווייטער מורה נבוכים! אמר לו אבא מארי: זה אינו משלי, זה מדברי הצמח צדק, אמר לו הגר"ח: ניין, ווייל איר האט א גאונות'דיגן קאפ דערפאר זאגט איר דאס אזוי! (והיינו לפי שהנכם גאון לכן הנכם מבינים את דברי הרמב"ם היטב), ולא רצה לקבל שדבר זה הוא מדרושי הצמח צדק. למחרת הביא לו אבא מארי את הס' דרך מצותיך, ורצה להראות לו שכל זה כתוב הדר שם בספר פנימה, ואין זה משלו כלל, לא רצה הגר"ח לקחת ספר זה בידו, ולא הביט בו כלל. וכאשר סיפר לי זאת אבא מארי סיים: ראה כמה גדול היראת שמים של הגר"ח. כי היה לו להרב מבריסק בקבלה מהוריו שדרך זה (חסידות) אינו טוב, ולכן התיירא אף מלהביט בה, וזה גופא מורה על גודל יראת שמים שלו.

הג"מ רבי שמחה הלוי סאלאווייטשיק זצ"ל אב"ד דק"ק מוהילוב יצ"ו

הג"ר שמחה סאלאווייטשיק (אחיו הצעיר של הגר"ח מבריסק) זצ"ל, חוץ מתורה
לא ידע מאומה. אבי (המלאך ז"ל) החזיק ממנו עד מאד, ואמר עלי:
בש"ס ותוס' איז ער אזוי וויא א פיש אין וואסער!

מפי הרב רפאל זלמן הכהן לעזין ע"ה

בשנת תרע"ד קודם פרוץ המלחמה, הי' לו קיבוץ בעיר מוהליב משך
שש חדשים, כי הג"ר שמחה רצה לתקן שם ישיבה, (ולא עלתה
בידו מחמת בטלנותו), ולצורך זה לקח שש בחורים תלמידי חכמים משיבת
סאלאבאדקע המפורסמת, ביניהם הג"ר ראובן גראזאווסקי (שהי' הג"ר שמחה
מתפאר בו), גם הקאמאנדיר של הגאון ר' חיים עוזר מווילנא ר' יוסף שור
הי"ד למד שם, (הוא הי' למדן וחרד ביותר, וזקנו מגודל, והוריו היו עשירים וסחרו
בטאבאק, והי' חתנו של הנגיד ר' אליעזר ממינסק אשר תמך בו. - הוא הי' עסקן
גדול בצרכי ציבור באמונה, ופעם כשהושיכו במאסר כמה אנשים מבג"י, הלך ר' יוסף
להקאמענדאנט הגרמני - שהי' גם גענעראל - להשתדל על זה, והגרמני שראה שהי' לו
להודות העוה ליכנס בביתו ירה בו על אתר, הי"ד).

שם הי' די טאטויס'ער קלויז', ושם היו מתקבצים כולם ולומדים. גם אני
הייתי אז שם בילדותי, ומחמת הידידות שהי' בין הג"ר שמחה לאבא
מארי למד עמי ביחידות. (וחצי שנה קודם שנסע הג"ר משה מרדכי אפשטיין זצ"ל
לקרעמענטשויג הי' לו גם הוא ישיבתו שם, ומקרעמענטשויג הלך לסאלאבאדקע). בעת
המלחמה הנוראה השנית ברח לאמעריקא, ודר באיסט סייד, 3'טע או

4'טע סט, ונעשה רב ב'בריסקער שול', ואחר שריפת בית מדרשו זה
ונבנה מחדש ל'קליימער סט. שול', תקע אהלו לויליאמסבורג.

הג"ר שמחה ידע רק לדבר בעניני לימוד ולא לדרוש, וזכורני שפעם הי'
הג"ר שמחה על הקאנווענשאן של אגודת הרבנים בפארראקעוועי,
וברחו כולם ממנו, שלא יתפוס בהם הג"ר שמחה כדי לדבר בדברי
תורה, עד שמצא בר' שמואל זר (נשיא ישיבת ר' יצחק אלחנן), שמדבר עם
רעפארטער של 'נו יארק טיימס', והתחיל הג"ר שמחה לדבר עמו חילוק
במסכת יבמות, וכאשר הר' שמואל השתמט ממנו, המשיך הג"ר שמחה
לדבר עם הרעפארטער הנ"ל שעה ארוכה בהחילוק הנ"ל, כי כאשר ראה
הג"ר שמחה שר' שמואל הנ"ל דיבר עם הרעפארטער הנ"ל, דימה בדעתו
שגם הוא ראביי כמותו, ולא ידע שהוא ערל, כי כולם דברו בשפת אנגלית,
והיו קצוצי זקן, והג"ר שמחה לא הבין שפת ענגליש, וכאשר אמר לו ר'
שמואל שהוא ערל גוי, תמה ואמר: ער פארשטייט ניט וואס איך זאג?

מפי הג"ר

חסיד ליובאוויטש

רבי דוב בערל זוסמאן ע"ה

בבית הכנסת שבעירנו איליע הי' חלונות גדולים, ובימות החורף לא היה אפשר לפתחם מחמת הקרירות הגדולות. אמנם הי' שם יהודי א' שרצה לשאוב אויר צח, על כן עשו בעבורו חלון קטן באחד מהחלונות הגדולים שם, כדי שיוכל לפתוח חלון קטן זה, וכאשר ראה דודי ר' בערל (אחי אמי) זאת, הרעיש שאסור לעשות כן, כי חדש אסור מן התורה, וכאשר טען עמו אבא מארי לטובת האיש, אמר ר' בערל לגיסו אבא מארי: גם אתך אירע איזה דבר, דו ביזט געווארן א האלבער בערליג'טשיק, כי אבא מארי הי' לובש בימי נעוריו (לא בימי) הויעכע שטייזל, ואח"כ התחיל לילך עם קאמארשן (נידעריגע שטייזל), ואח"כ הלך עם קאלאטשן, ואצל דודי הי' זה פירצה יתירה, ואמר, כיון שלא ראית זה אצל הוריק אסור לך לילך בזה.

מפי הרב רפאל זלמן הכהן לעווין ע"ה

דודי החסיד ר' בערל זוסמאן ע"ה, הי' לו שמונה ילדים, ג' בנים וג' בנות באו לאמעריקא, ונפלו שם לבאר שחת, חוץ מבית אחת שחזרה בתשובה, ושנים הנותרים נשארו ביהדותם. - פעם נשבר יד לא' מבניו בנסעו על הסוס, ואביו דודי החסיד ר' בערל שחשד בו שאינו מניח תפילין, אמר לו: גוט פאר דיר, גאט צו דאנקן שנשבר ירך, אז מ'לייגט ניט קיין תפילין דארף מען קיין האנט ניט האבן.

מפי הג"ל

רבי דוד עבי הירש חן זצ"ל - אב"ד דק"ק טשערניגאוו יצ"ו

בשנה שנהייתי בגיל י"ז, הי' אז ברוסיא עדיין החוקים הישנים של הצאר, ואצל חקותיהם נאמר, שאם יום הולדת חל להיות יום אחד אחר השנה החדשה למספרם, נחשב אצלם כנולד בשנה החדשה, ובכן נחשבתי אצלם כבן י"ח, והיות שהי' אז שעת מלחמת עולם הראשונה, רשמו אותי לשירות הצבא (עוד משנת ט"ז שלי), והיות שאני קצר-ראות, ובעיר טשערניגאוו הי' רופא (שהי' גם גענעראל בצבא), על כן הי' מדובר

שיתן לי כתב פטור, על כן נסעתי אליו עם אבא מארי, ודרך הנסיעה היה מעת לעת שלם עם מסילת הברזל, ולבסוף לא נתן.

והייתי שם זמן רב, (על שבוע א' הניח אותי אבא מארי שם לבדי, כי לפי שהוצרך לנסוע לאיזה מקום), ולא עבר יום שלא נכנסתי אצל הרב דשם, הגה"צ ר' דוד צבי הירש חן זצ"ל, מחסידי הצ"צ זצ"ל מלויבאוויטש, (אביו הרב ר' פרץ הי' הרב היחיד שהי' לו סמיכה מאדמו"ר האמצעי, שצוה האדמו"ר האמצעי לחתנו הצ"צ שיכתוב לו הורמנא).

והנה אף שכבר ראיתי גדולים בימי, החפץ חיים, ר' חיים עוזר, הגר"ח מבריסק, ועוד, אמנם רושם כזה שעשה עלי יהודי זה, לא עשה אף אחד מהם, קוקענדיג אויף עהם האט מען געקענט קריגן יראת ה'; יהודי כזה לא ראיתי מעולם, בפעם הראשונה שראיתיו נבהלתי מאד, איך בין געווארן צונישט, רק בהסתכלות עליו הפיל אימה ויראה, ישב כל העת כפוף בתוך אצילי ידיו, ובעת שנשא עיניו לשמים ואמר 'רבונו של עולם', נעשו כל הציבור שהיו שם כמתים מרוב פחד. - תפלת שחרית סיים בשעה 3 אחצ"ה, ואז טעם א בייגל מיט מילך, ואח"כ הלך למקוה לתפלת מנחה, ואי אפשר הי' לדבר עמו עד אחר תפילת ערבית בשעה 9 בערב, ואז אכל, (כי כל התפלות ארכו אצלו כשתים עשרה שעות), ודיברתי עמו הרבה, גם אבא מארי דיבר עמו הרבה, ופ"א אף הי' אצל אבא מארי במלון בוילנא.

אחד ממקורביו היה שמו מר. 'פייגין', סוחר יער ואיש אמיד, והי' בא אליו בכל יום ממקום מגורו, שהי' רחוק משם, והי' לו אפיס בטשערניגאוו, והי' לו ממונים עובדים יהודים, אשר היו רק מיהודים כאלו שהיו יכולים ללמוד בכל יום שעה אחת משניות ושעה אחת חסידות ואח"כ להתפלל, רק יהודים כאלו קיבל בעבודתו, ועל ידו נתקרבות אל ר' דוד הירש הרב דמתא, והוא סיפר לי הרבה מגדולת הרב ז"ל, ביניהם סיפר לי שפעם נסע עם הרב על נהר דניעפר לעיר האמיל, ועל האני' הי' שם גוי אוקראינא אחד, ופגע בדיקנא קדישא דילי', אמר לו הרב בלשון אידיש (כי שפת רוסיש לא ידע): דו רשע ערל וואס ווילסטו פון מיר, גיי און טרינק זיך! ותוך כדי דיבור נפל הגוי בנהר ונטבע. וכשספרתי דבר זה לאבא מארי אמר לי אבא מארי: אויף ר' דוד הירש'ן קען מען אלעס גלייבן, ווייל ער קען טאהן אזעלעכע זאכן.

מפי הרב רפאל זלמן הכהן לעווין ע"ה